

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

11-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 11 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Muxammadiev Akmal Ganievich</i> TOSH DAVRIDA KVARIS XOMASHYOSIDAN FOYDALANISH MASALASINI O'RGANISH	10-15
<i>Xujaniyazov Uktam Yeshbayevich</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONDA MADANIYAT SOHALARI RIVOJLANISHINING ASOSIY TENDENSIYALARI (QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI MISOLIDA)	16-21
<i>Mo'minov Xusanboy Madaminjonovich, Xamidova Ominaxon</i> ANTIK TEATR	22-25
<i>Ravshanov O'ktamali Rustam o'g'li</i> SOPOL IDISHLARDAGI EPIGRAFIKA	26-29
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> O'ZBEK OLIMLARI VA MUTAXASSISLARINING GLOBAL FAN VA TEXNOLOGIYA RIVOJIGA TA'SIRI: TARIXDAN HOZIRGI	30-33
<i>Esanova Nilufar</i> O'ZBEKISTONNING SANOAT SOHASIDA KADRLAR TAYYORLASH SIYOSATI: ILMIY ASOSLAR VA DOLZARB MASALALAR	34-38
<i>Asadova Ra'no Baymanovna, Ashurova Qunduz Abduxoliq qizi</i> QASHQADARYO VILOYATIDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING RIVOJI (1990–2025): MANBALAR, MUAMMOLAR VA TENDENSIYALAR	39-42
<i>Umarqulova Gulchiroy Fayzulla qizi</i> JIZZAX CHO'LLARINING O'ZLASHTIRILISHI VA MIRZACHO'L VA DO'STLIK TUMANLARINING TASHKIL TOPIHI TARIXIDAN	43-47
<i>Shirinova Nargiza Faxritdinbek qizi</i> XIX ASR IKKINCHI YARMI – XX ASR BOSHLARIDA TURKISTONDA DORISHUNOSLIK AN'ANALARI TARIXIDAN	48-53

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Akbarov Husan O'zbekxonovich</i> BOG'DORCHILIK XO'JALIKLARINING ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI EKONOMETRIK MODELLAR ASOSIDA BAHOLASH	54-59
<i>Asqarova Nargiza Ilhomxo'jayevna</i> KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING ILG'OR XORIY TAJRIBASI	60-67
<i>Nurmurodov Zafarjon Nurmurod o'g'li</i> MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI ORGANLARINI RAQAMLASHTIRISHNING ZAMONAVIY YO'NALISHLARI VA MUAMMOLARI	68-72

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Abilov O'rol Murodovich</i> OPTIMIZM-PESSIMIZMNING IJTIMOIIY VA GNOSEOLOGIK ASOSLARI	73-81
<i>Ismoilov Maxamadixon Isroilovich</i> AXLOQ VA FOYDA O'RTASIDAGI DIALEKTIKA: IQTISODIY RATSIONALIZMGA AKSIOLOGIK YONDASHUV	82-90
<i>Yuldashev Rustam Daniyrovich</i> YOSHLAR TARBIYASIDA DINIY-MA'RIFIY TUSHUNCHANING O'RNI VA AHAMIYATI	91-98
<i>Sagdullayeva Dilbar Shuxratovna</i> JAMOATCHILIK NAZORATINI TAKOMILLASHTIRISHNING FALSAFIY JIHATLARI	99-105
<i>Narziyev Zubaydillo Ibodilloevich</i> AZIZIDDIN NASAFIYNING TASAVVUF ILMIGA OID QARASHLARINING METODOLOGIK TAHLILI	106-112
<i>Mamajonov Sanjarbek Hamrajonovich</i> SOTSIAL INJENERIYANING RIVOJLANISH TARIXI VA METODOLOGIYASI	113-118
<i>Rajabov Ilxom Mustafoevich</i> ZAMONAVIY TA'LIM PARADIGMALARI (RAQAMLI TA'LIM, KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV, UZLUKSIZ TA'LIM): IJTIMOIIY-FALSAFIY TAHLIL	119-123
<i>Toirov Ilxom</i> MADANIYAT VA KUNDALIK HAYOT DIALEKTIKASI	124-127
<i>Mamatnazarov Lazizbek To'raquliyevich</i> ZO'RAVONLIK IJTIMOIIY-XATARLI XULQ-ATVOR SIFATIDA: MAZMUNI VA MOHIYATI, OQIBATLARI	128-131
<i>Toxirov Abdumalik Ashurali o'g'li</i> MODERNIZATSIYA SHAROITIDA YOSHLAR AXLOQIY QADRIYATLARINING TRANSFORMATSION DINAMIKASI	132-136
<i>Нурмухамедова Севара Бадриддиновна</i> ВЛИЯНИЕ СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ МОЛОДЕЖИ	137-141
<i>Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna</i> YOSHLAR SALOMATLIGI VA IJTIMOIIY SHAKLLANISH: STRESS, DEPRESSIYA, RUHIY SALOMATLIK, JAMOATCHILIK VOSITASI SABOQLARI ...	142-145
<i>Xolmirzayeva Jumagul Xamdamovna</i> YOSHLAR MEHNAT MADANIYATI VA UNING JAMIYAT RIVOJIGA TA'SIRI	146-150
<i>Abdusalimov Abror Vali ug'li</i> MIRZO G'OLIB VA MUHAMMAD IQBOL IJODIDAGI FALSAFIY, MA'NAVIY VA BADIY MUSHTARAKLIK	151-158
<i>Maxmudov Izzatillo Ne'matilloevich</i> IJTIMOIIY ADOLAT: NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI VA ZAMONAVIY TALQINI	159-163
<i>Aripov Alisher Sayfiddinovich</i> KORRUPSIYA TUSHUNCHASINING ILMIY-METODOLOGIK ASOSLARI	164-167
<i>Xudoyqulov Shukrullo Sohibovich</i> O'ZBEKISTONDA YANGI TARAQQIYOT BOSQICHIDA YANGI MA'NAVIY MAKONNI YARATISH TAMOIYILLARI	168-172

<i>Ibrogimova Gulbaxor Eshmatovna</i> MA'NAViy-AXLOQiy TANLOV TUSHUNCHASI VA UNING FALSAFIY MOHIYATI	173-176
---	---------

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Abduraxmonova Ra'no Kosimovna</i> NEMIS TILIDAGI DINIY MATNLARNING O'ZBEK TILIGA	177-182
<i>Abdusalimov Abdulaziz Abdumutal o'g'li</i> INGLIZ TILI MODAL FE'LLARINING TIPOLOGIK TALQINI	183-188
<i>Abduraximova Okila Gayratovna</i> ZAMONAVIY NEMIS TILIDA NEOLOGIZMLAR TIPOLOGIYASI VA TASNIFI	189-194
<i>Ubaydullayeva Umida Abdushukur qizi</i> TERMIN, TERMINOLOGIYA VA ULARNING YONDOSH TUSHUNCHALARGA MUNOSABATI	195-198
<i>Sayitqulova Zilola Xusniddin qizi</i> BADIY ASARLARDA PERSONAJLARARO MUNOSABATLARNING LINGVOMADANIY VA PRAGMATIK TAHLILI (O'ZBEK VA INGLIZ ADABIYOTI MISOLIDA).....	199-203
<i>Khodjayeva Khurshida Sharafiddinovna</i> LANGUAGE CHANGE AND THE EMERGENCE OF NEW LEXICAL UNITS IN THE DIGITAL ERA	204-209

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Реймбаев Абдулла Курбанбаевич</i> РАССУЖДЕНИЯ ОБ УГОЛОВНО-ПРАВОВОМ ПОНЯТИИ УЧАСТИЯ В ПРЕСТУПЛЕНИИ	210-215
<i>Sayfiddinov Aqliddin Anvarjon o'g'li</i> HUDUDLARNI IJTIMOiy-IQTISODIY RIVOJLANTIRISHDA MAHALLIY KENGASHLAR FAOLIYATINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH: RETROSPEKTIV TAHLIL	216-222
<i>Samandarova Feruza Baxromjon qizi</i> YASHIL DAVLAT XARIDLARI	223-229
<i>Rasulov Siroj Sodiq o'g'li</i> DAVLAT BOSHQARUVIDA ODILLIK PRINSIPI TALQINI	230-233
<i>Aslanov Sharafiddin Xayrullayevich</i> IQTISODIY JINOYATLARNING MAZMUN-MOHIYATI VA ULARNING OLDINI OLISH MEXANIZMLARI	234-238

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Akbarova Gulhayo Oybekovna</i> TA'LIM 5.0 KONSEPTSIYASI ASOSIDA "QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARI" FANINI O'QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	239-246
<i>Sulaymanova Dildora Nazarovna</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA KREATIV TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISHDA SHAXSGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING ROLI	247-251

Aytmuratov Ajiniyaz Jumabay Uli

TALABALARNING MODELLASHTIRISHGA OID KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA
RAQAMLI TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH 252-255

Najmetdinov Ma'ruf G'ayratovich

O'QUVCHILARNING SOG'LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISHDA
MULTIPLATFORMADAN FOYDALANISH METODIKASI MODEL 256-265

Javliyeva Shahnoza Bahodirovna

TA'LIM SIFATINI TA'MINLASHGA YO'NALTIRILGAN O'QUV-TARBIYAVIY
JARAYONNI TASHKIL ETISH VA DIDAKTIK MATERIALLAR YARATISH
TEXNOLOGIYASI 266-269

Received: 10 October 2025
Accepted: 25 October 2025
Published: 2 November 2025

Article / Original Paper

SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL BASIS OF THE CONCEPT OF CORRUPTION

Aripov Alisher Sayfiddinovich

Independent researcher of the Department of "Social Sciences"

Navoi State University

E-mail: alisher7888aripov@gmail.com

Abstract. The social characteristics of corruption and the specific importance of its prevention, the results of identifying corruption through a philosophical approach, the negative impact of corruption on social life, and philosophical methods for eliminating it are described.

Keywords: social characteristics of corruption, fight against corruption, prevention of corruption, negative impact of corruption.

KORRUPSIYA TUSHUNCHASINING ILMIY-METODOLOGIK ASOSLARI

Aripov Alisher Sayfiddinovich

Navoiy davlat universiteti

"Ijtimoiy fanlar" kafedrasining mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Korrupsiya ijtimoiy xususiyatlari va uni profilaktikasining o'ziga xos ahamiyati, korrupsiyani falsafiy yondashuv orqali aniqlash natijalari, korrupsiyaning jamiyat hayotiga salbiy ta'siri va uni bartaraf etishning falsafiy metodlari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: korrupsiya ijtimoiy xususiyatlari, korrupsiyaga qarshi kurash, korrupsiyani oldini olish, korrupsiyaning salbiy ta'siri.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I11Y2025N29>

Kirish. "Korrupsiya" tushunchasini o'rganishda zamonaviy ilm-fan turli xil yondashuvlarni taklif qiladi. Tahlillar tabiatan farq qiladi, hodisaning ko'lamidan kelib chiqqan holda o'rganiladi. Shunga qaramay, ko'rib chiqilayotgan hodisaning ko'p qirraliligiga qaramay, ushbu maqola doirasida u yoki bu harakatni korrupsiya deb tasniflash uchun korrupsiya chegaralarini aniq belgilashga urinish keltirilgan.

Ilmiy muhitda "korrupsiya" so'zining etimologiyasi haqida allaqachon tortishuvlar mavjud. I.H.Dvoretskiyning so'zlariga ko'ra, lotincha korrupsiya atamasi "buzilish, poraxo'rlik, shuningdek, aldash, pasayish, buzuvchilik, yomon" degan ma'noni anglatadi vaziyat, notinchlik (fikrlar yoki qarashlar)"[1]. Lotin atamasining o'zi yunoncha so'zdan kelib chiqqan bo'lib, "axloqsizlik" degan ma'noni anglatadi va o'ndan ortiq ma'noga ega. Ular orasida: "oshqozonga yomon oziq-ovqat bilan zarar yetkazish, yopiq idishdagi suvni buzish, narsalarni xafa qilish, boyliklarni isrof qilish, axloqni buzish, imkoniyatni boy berish, manbani yo'q qilish..."[1]. Shuning uchun shuni ta'kidlash mumkinki, birinchi ma'noda "korrupsiya" pul, saxiy sovg'alar yoki boshqa moddiy boyliklar bilan pora berishni anglatmagan.

Bundan tashqari, lotincha korrupsiya atamasi soʻzlardan kelib chiqqan degan fikr mavjud yurak (ruh) va buzish (yoʻq qilish) degan maʼnolarni anglatadi. Shuning uchun, ushbu nuqtai nazarga koʻra, “korrupsiyaning mohiyati hech qanday tarzda pora berish, mansabdor shaxslarning sotilishi emas, balki biron bir obyekt yoki institutning, shu jumladan davlat organlarining birligini buzishdir”[2].

Metod va metodologiya. Ushbu ilmiy tadqiqotda korrupsiya tushunchasini har tomonlama oʻrganish va uning nazariy-metodologik asoslarini tahlil qilish maqsad qilindi. Buning uchun kompleks ilmiy yondashuv asosida quyidagi metod va metodologik asoslardan foydalanildi:

Dialektik metod – korrupsiyaning ijtimoiy-iqtisodiy, huquqiy va siyosiy munosabatlar tizimidagi holatini muntazam oʻzgarishda, oʻzaro bogʻliqlik va qarama-qarshiliklar jarayonida tahlil qilish imkonini berdi.

Tarixiy-tahliliy metod – korrupsiya tushunchasining paydo boʻlishi, rivojlanishi va zamonaviy sharoitdagi shakllarini oʻrganishda qoʻllanildi. Bu metod korrupsiyaga nisbatan turli davrlardagi ilmiy qarashlarni solishtirishga xizmat qildi.

Manbashunoslik metodi – milliy va xorijiy huquqiy manbalar, ilmiy adabiyotlar, xalqaro tashkilotlar hisobotlari tahlil qilindi va bu asosda korrupsiya tushunchasiga berilgan taʼriflar oʻzaro solishtirib chiqildi.

Solishtirma-huquqiy metod – turli davlatlardagi korrupsiyaga qarshi kurash tajribalarini, ularning huquqiy mexanizmlari va tashkilotlar faoliyatini tahlil qilishda ishlatildi. Bu metod muammoning xalqaro miqyosdagi oʻziga xosliklarini aniqlashga yordam berdi.

Tarkibiy-tahliliy metod – korrupsiyaning turlari, sabablari va oqibatlarini tizimli ravishda tahlil qilish imkonini berdi. Bu orqali korrupsiyaning jamiyat hayotiga taʼsiri yanada ravshanlashdi.

Induktiv va deduktiv usullar – xususiy holatlardan umumiy xulosalar chiqarish, hamda umumiy nazariy qarashlar asosida aniq amaliyotlarni tahlil qilishda foydalanildi.

Ushbu metodlar uygʻunligi korrupsiya tushunchasini faqat huquqiy emas, balki ijtimoiy, siyosiy va axloqiy kategoriya sifatida ham chuqur oʻrganish imkonini yaratdi. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, korrupsiyaning ilmiy-nazariy tahlili uning oldini olish va samarali boshqarish choralarini ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Muhokama va natijalar. Korrupsiya juda koʻp qirrali hodisa boʻlib, hatto u yoki bu haqiqatni u yoki bu ehtimollik darajasi bilan bogʻlash mumkin. “Davlat xizmatchisining poraxoʻrligi, matbuot yoki mumkin boʻlgan sherik bilan muomala qilish, hatto pora ham turli yoʻllar bilan baholanadi: koʻrsatilgan xizmat uchun standart toʻlov sifatida, axloqiy jihatdan bahsli harakat sifatida, axloqiy tanqidga loyiq harakat sifatida va qonun bilan jazolanishi kerak boʻlgan jinoyat sifatida”[3].

Shuni ham taʼkidlash kerakki, jamoat ongida korrupsiya deb hisoblanadigan narsa, qanday harakatni korrupsiyaga bogʻlash mumkinligi toʻgʻrisida aniq bir birlik yoʻq. Shunday qilib, jamoatchilik fikrini oʻrganish markazi tomonidan oʻtkazilgan soʻrovnoma eʼtiborni tortadi.

Turli xil ijtimoiy, tender va yosh guruhlariga mansub 1500 kishi ishtirok etgan soʻrov tahlili shuni koʻrsatdiki, korrupsiya ijtimoiy ongda aniq tushuncha va izohga ega boʻlmagan ijtimoiy hodisadir.

Ushbu soʻrov davomida respondentlardan muayyan vaziyatni alohida toifalarga ajratish soʻralgan.[7]

Ushbu so'rovning ma'lum kamchiliklari bilan jamoatchilik fikri: tushunchalar, masalan, korrupsiya va poraxo'rlik qanday asosda ajratilganligi aniq emas — bir qator faktlar e'tiborni tortadi. Shunday qilib, biron bir korxonaga mansabdor shaxs tomonidan xizmat ko'rsatish korrupsiya akti sifatida qabul qilinmaydi yoki, masalan, respondentlarning to'rtidan bir qismi korxona direktoriga yuqori ish haqini belgilashni aslida mavjud bo'lmagan korrupsiya ko'rinishlari deb tasniflaydi.

Ilm-fan, shuningdek, korrupsiyaning ko'plab ta'riflarini taklif qilib, fikrlarning plyuralizmidan orqada qolmaydi.

Shunday qilib, 1979-yilda BMT Bosh Assambleyasi tomonidan qabul qilingan mansabdor shaxslarning xulq-atvor kodeksida ushbu hodisa “zarur yoki qabul qilingan sovg'alar, va'dalar yoki rag'batlantirish natijasida o'z vazifalarini bajarishda biron bir harakatning sodir etilishi yoki nomukammalligini o'z ichiga oladi yoki bunday harakat harakatsizlik sodir bo'lganda ularni noqonuniy ravishda olish va “shaxsiy yoki guruh foydasiga erishish uchun noto'g'ri ishlash, shuningdek, davlat xizmatchilari tomonidan noqonuniy ravishda foyda olish, egallab turgan lavozim” deb hisoblaydi^[4]. Shuningdek, korrupsiya tushunchasini bu tarzda ham berish mumkin: “mansabdor shaxslar o'zlarining maqomidan yoki undan kelib chiqadigan imkoniyatlardan shaxsiy manfaat uchun boshqa shaxslar manfaati uchun noqonuniy foydalanishlari mumkin”^[4].

Korrupsiya tadqiqotchilaridan biri B.V.Voljenkin buni “davlat (shahar) xodimlari va davlat funksiyalarini bajarishga vakolatli boshqa shaxslar o'zlarining xizmat mavqeyidan, obro'yidan va egallab turgan lavozim vakolatlaridan shaxsiy boyitish yoki guruh manfaatlari uchun foydalanganlarida, hokimiyatning parchalanishidan iborat ijtimoiy hodisa” deb ta'riflaydi. Masalan, N.F.Kuznetsova korrupsiyani ba'zi shaxslarga boshqalar tomonidan pora berishda ifodalangan ijtimoiy salbiy hodisa sifatida tushunadi^[5].

A.I.Dolgovaning so'zlariga ko'ra, korrupsiya “davlat va boshqa xodimlarning pora olishi va sotilishi va shu asosda ularning shaxsiy yoki tor guruhli, korporativ manfaatlarida rasmiy vakolatlardan, ular bilan bog'liq hokimiyat va imkoniyatlardan o'z manfaati uchun foydalanishi” bilan tavsiflanadi^[6].

G.K.Mishin korrupsiya “ijtimoiy boshqaruv sohasidagi hodisa bo'lib, boshqaruv subyektlarining o'z vakolatlarini shaxsiy maqsadlarda ishlatish orqali suiiste'mol qilishida namoyon bo'ladi” degan xulosaga keldi^[2].

L.D.Gauhman korrupsiyani “mansabdor shaxs tomonidan unga berilgan vakolatlardan foydalanish va undan kelib chiqadigan noqonuniy shaxsiy boyitish imkoniyatlaridan foydalanish” deb biladi va mansabdor shaxsning vakolatlari doirasida, ham undan tashqarida, lekin uning maqomi bilan bog'liq holda qo'llaniladi deb ta'riflaydi. Ikkala holatda ham, bu hokimiyat vakolatidan foydalanish bo'lib, u lavozim darajasiga qarab turli sohalarga, ba'zan cheksiz xilma-xillikka tarqalishi mumkin.

Chet el manbalarida biz korrupsiyaning quyidagi ta'rifini topishimiz mumkin: “mansabdor shaxsning rasmiy majburiyatlari va boshqa shaxslarning huquqlariga mos kelmaydigan ba'zi bir afzalliklarni berish niyatida qilingan harakat” va noqonuniy va noodatiy ravishda o'z mavqeyidan yoki maqomidan foydalanib, o'zi yoki boshqa shaxs uchun biron bir ustunlikni olish uchun foydalanadigan mansabdor shaxsning harakati bo'lsa boshqa shaxslarning majburiyatlari va huquqlariga qarama-qarshi ta'sir qiladi.

Xulosa. Korrupsiya profilaktikasi jarayonlari murakkab va xilma-xil bo'lib, ular jamiyatning barcha jabhalariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Iqtisodiy sohada korrupsiya cheklovchi vazifani bajaradi: bozor iqtisodiyoti sharoitidagi raqobat, mahsulot sifatining pasayishiga va uning qiymatining oshishiga yordam beradi va resurslarning notekis taqsimlanishini ta'minlaydi. Ijtimoiy sohada korrupsiyaning namoyon bo'lishi qonunlarning samaradorligini sezilarli darajada pasaytiradi, shuningdek, jamoatchilik ishonchini pasaytiradi, jamiyat resurslarini tor guruhlar foydasiga qayta taqsimlanishi tufayli aholi ijtimoiy tabaqalanishining oshishiga yordam beradi.

Korrupsiya bu amaldorlarning bir martalik pora olishi yoki berishi bilan chegaralanib qolmaydigan, ayni vaqtda, uchinchi shaxslardan ularning manfaatlari uchun moddiy va boshqa imtiyozlarni muntazam ravishda olishga asoslangan tizimli hodisalar jumlasiga kiradi. Korrupsiya bu ko'pincha amaldor shaxs tomonidan o'zining manfaatlarini qarindosh-urug'lari, tanish-bilishlari, sadoqatli kishilar tomonidan mavjud qonunlarni buzish orqali turfa xildagi jinoyatlar turkumiga kirishi bilan boshqa jinoyat turlaridan ajralib turadi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Прошина Е.М. Гражданское образование и его роль в усилении общественного участия в процессах предотвращения коррупции. Тезисы докладов семинара. 27-28 апреля 2000.
2. Мишин Г.К. О теоретической разработке проблемы коррупции. // Коррупция: политические, экономические, организационные проблемы. М. 2001. С. 264.
3. Бинецкий А.Э. Коррупция. М. 2005. С. 36.
4. Астафьев Л.В. К вопросу о понятии коррупции // Коррупция: Состояние и проблемы: Материалы научно-практической конференции (26-27 марта 1996 г.). М.: Москов. ин-тМВД РФ, 1996. С.119.
5. Кузнецова Н.Ф. Коррупция в системе уголовных преступлений// Вестник МГУ. Сер.11. Право. 1993. № 1.С. 22
6. Криминология: Учеб. для вузов / Под редакцией Долговой А.И. М. 2001. С. 501-502
7. <http://vww.wjet.iWen/socialnye-predstavleniya-o-korrupcii.html>
8. Turdiev, B. (2024). Building A Future: The Role Of Culture In New Uzbekistan'S Ideosphere. Академические исследования в современной науке, 3(31), 171-176.
9. Sobirovich, T. B. (2021). The implementation of human indicator reforms in Uzbekistan. Asian Journal of Multidimensional Research, 10(9), 197-202.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 11 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).